

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р **Ваня Ангелова Сивакова** – доцент в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование **1. Педагогически науки,**

професионално направление **1.2. Педагогика**

докторска програма Специална педагогика

Автор: Красимира Стоилова Иванова

Тема: Персонализираното обучение – предиктор за приобщаването на учениците със специални образователни потребности

Научен ръководител: проф. д.п.н. Жана Атанасова Янкова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-890 от 27.04.2026 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „**Персонализираното обучение – предиктор за приобщаването на учениците със специални образователни потребности**“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика. Автор на дисертационния труд е Красимира Стоилова Иванова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра Педагогика и управление на образованието, с научен ръководител проф. д.п.н. Жана Атанасова Янкова от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Красимира Стоилова Иванова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36. (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до ректора на ПУ за разкриване на процедура за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедура и с предварително обсъждане на дисертационен труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- справка за съответствие с минималните национални изисквания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи.

Докторантката е приложила 5 броя публикации.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката завършва средното си образование през 1985 г. със специалност „Спортен организатор“ и започва работа като инструктор по спорт. Висшето си образование завършва в ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2001 г. и придобива бакалавърска степен по Маркетинг и мениджмънт, последвана от три магистратури: „Корпоративни финанси“ (2004 г.) и придобива професионална квалификация икономист, „Консултативна психология“ (2007 г.) съответно с квалификация психолог и „Логопедия“ – учител по езиково-говорни нарушения“ (2021 г.).

Професионалният ѝ път преминава през сферата на маркетинга и рекламата (от 1998 г.) и счетоводството (от 2007 г.). През 2019 г. се преориентира към образователната сфера като ресурсен учител в РЦПППО – гр. Пловдив, а от 2022 г. до момента заема същата длъжност в СУ „Паисий Хилендарски“ в гр. Пловдив. През 2022 г. е зачислена като редовна докторантка в докторска програма „Специална педагогика“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Изследваната тематика е безспорно актуална и изключително навременна. В съвременната образователна политика приобщаващото образование трайно се утвърди като водеща парадигма, чиято основна цел е осигуряването на равен достъп, качествено обучение и равноправно участие на всички деца, и в частност – на учениците със специални образователни потребности (СОП). Тъй като учениците със СОП представляват изключително разнородна група със своите индивидуални особености, те изискват прецизна и целенасочена педагогическа подкрепа.

Актуалността на дисертационния труд произтича от необходимостта за теоретично осмисляне на персонализираното обучение именно в контекста на приобщаването на учениците със СОП, с категорична насоченост към педагогическата практика и приложението му в образователните институции. Макар персонализираното обучение да не е

нова концепция, повсеместната дигитализация на образованието му придава напълно нови измерения. Трансформирането на традиционните модели чрез иновативни методи и универсален дизайн за учене превръща персонализираното обучение в мощен предиктор за пълноценно дигитално приобщаващо образование.

Целесъобразността на поставените цели и задачи е аргументирана много добре. Фокусът е поставен не само върху механизмите на самото обучение, но и върху изключителната значимост на академичната перцепция, рефлексивните модели, както и доверието и увереността на училищния и фамилния контекст. Изследователските задачи са напълно целесъобразни, тъй като докторантката разглежда персонализираното обучение не просто като поредната педагогическа стратегия, а като ценностна парадигма. Тази парадигма утвърждава уникалността на учениците със СОП и е ключова за създаването на условия за тяхното пълноценно участие в образователния процес. Така формулираният проблем обуславя високата теоретико-приложна стойност на поставените задачи и очакваните приноси на изследването.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава много добре базисната проблематика и умело внася интересни авторски интерпретации с научна и приложна насоченост. Това се потвърждава от задълбочения теоретичен анализ на концепциите за приобщаващо образование и персонализирано обучение. Теоретичните постановки по изследвания проблем са представени цялостно, многоаспектно и в дълбочина. Компетентно са изследвани основните конструкти, предмет на дисертационния труд. Ценно достойнство на труда е, че освен задълбочения анализ на изследваните пространства, докторантката успешно интегрира свои концепции и интерпретации по проблематиката. Творческото осмисляне на богатия библиографски материал (над 260 източника) позволява на докторантката да направи компетентни съпоставки между индивидуално, диференцирано, адаптивно и персонализирано обучение.

5. Методика на изследването

Избраните от докторантката методики на изследване позволяват да се постигне целта и да се получат адекватни отговори на задачите, поставени в дисертационния труд.

В дисертационния труд са използвани методи на теоретичния анализ и емпиричното изследване. Теоретичната част включва детайлно проучване на научната литература по темата и анализ на концептуалната рамка на персонализираното обучение като инструмент за приобщаване на ученици със специални образователни потребности (СОП).

Емпиричното изследване обхваща следните методи и инструменти:

- **Авторска анкета:** Формулирана спрямо изследователските въпроси, тя проучва рефлексията и нагласите към персонализираното обучение сред 43 действащи учители и педагогически специалисти. Резултатите са структурирани в 7 тематични клъстера (включващи училищна култура, нормативно регулиране, квалификация и др.).
- **Диагностичен инструмент „Мисловни карти“:** Приложен за изследване на академичната перцепция около централното понятие „персонализирано обучение“, чрез който са генерирани и анализирани 673 понятия в различни валентности.
- **Обучаващ експеримент:** Проведен в модел на хибридно обучение чрез мобилно приложение с изкуствен интелект (Duolingo Math). В него участват 7 ученици със СОП на възраст 11–16 години (с интелектуални затруднения, дислексия, дискалкулия, емоционално-поведенчески).
- За оценка на експеримента е конструирана **авторска скала от 30 айтема**, попълнена от 34 респонденти (родители, ресурсни и общообразователни учители, специалисти).

Първичните емпирични данни са обработени статистически със специализиран софтуер (IBM SPSS 22, STATISTICA 13 и MS Excel 2016), въз основа на което е извършен задълбочен количествен и качествен анализ на резултатите.

Използваните методи дават възможност да се очертае теоретичната основа на проблема и разкриване на емпиричната обосновка на изследваната проблематика. Считаю, че използваните експериментални методики са напълно подходящи за постигане на поставените цели и решаване на съответните задачи и хипотези.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран логично, балансирано и академично издържано в обем от 287 страници. Състои се от увод, четири глави, изводи, заключение, литература и две приложения.

Първа глава представя задълбочен теоретичен анализ на концепцията за приобщаване през призмата на приобщаващото образование (ПО) и проследява нейната еволюция през различни исторически период. В нея задълбочено са разгледани различните подходи, цели и принципи на ПО, както и спецификата на неговото развитие и приложение в България. Специален фокус е насочен към анализа на ПО чрез различни модели на измерване, с акцент върху неговата концептуализация в широкия и тесния му смисъл. Главата завършва с логичен преход към съвременните тенденции, обоснован чрез парадигмата на дигиталното приобщаващо образование, което изгражда солидна теоретична основа за същинското изследване.

Втора глава е посветена на подробен концептуален анализ на персонализираното обучение, проследявайки неговата еволюция, дефиниции, основни компоненти и характеристики. Докторантката прецизно разглежда съществуващите образователни модели като прави ясна теоретична съпоставка между персонализираното, индивидуалното, диференцираното и адаптивното обучение. Акцент е поставен върху утвърждаването на персонализирания подход като ключов фактор и предиктор за успешното приобщаване на учениците със специални образователни потребности. Задълбочено са изследвани интердисциплинарните връзки с невронауките и универсалния дизайн за учене, както и ролята на дигиталните технологии. Главата завършва с критичен анализ на концептуалните, институционалните и психологическите бариери пред този процес, придружен от приложими стратегии за тяхното преодоляване.

Трета глава аргументира изследователската логика и представя изключително прецизно конструиран дизайн на емпирично изследване (в периода 2022 - 2025 г.). В нея коректно са изведени обектът, предметът, целта, задачите, хипотезите, методите, методиката, процедурата и участниците в изследването. Главата обосновава целесъобразността на избрания инструментариум – авторски анкети, метода "мисловни карти", обучаващ експеримент с приложение с изкуствен интелект в хибридна среда и скала за неговото оценяване.

Четвърта глава съдържа задълбочен анализ на резултатите. Докторантката умело прилага адекватен статистически анализ, за да изследва обективно учителската рефлексия, академичната перцепция и конкретния напредък на учениците със СОП чрез дигиталното приложение DuoLingo, доказвайки категорично ролята на емоционалната и когнитивната ангажираност при този тип обучение. Достоверността на емпиричния материал, върху който се градят приносите на дисертационния труд, е безспорна и научно силно аргументирана.

Обработката на данните е осъществена чрез специализиран статистически софтуер (IBM SPSS 22, STATISTICA 13 и MS EXCEL). Надеждността и вътрешната съгласуваност на изследователския инструментариум са доказани чрез високи стойности на коефициента Алфа на Кронбах, както и чрез тестове за нормалност на разпределението (Shapiro-Wilk). Приложените дисперсионен анализ (ANOVA), прецизен клъстърен анализ и корелационни матрици гарантират изключителна прецизност и статистическа значимост на резултатите. Тази стриктна статистическа обработка дава пълна увереност в категоричността и обективността на формулираните изводи и приноси.

Дисертационният труд завършва с изводи и заключение. С научно-теоретичен характер са изведени 4 извода, а с научно-приложен характер са направени 3 извода. Направените изводи дават основание да се приеме, че целта на проучването е постигната.

Докторантката Красимира Стоилова Иванова е изпълнила минималните национални изисквания съгласно чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (за образователната и научна степен „доктор“).

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите с научно теоретичен характер се заключват в следното:

1. Направен е обстоен обзор на научната и нормативната литература за приобщаващото образование в света и в България в хронологичен и перспективен аспект.

2. Внесена е концептуализация на приобщаващото образование в широк и в тесен смисъл за първи път в България.

3. Реализиран е наративен и интерпретационен анализ на концепцията за персонализираното обучение.

4. Разработена е проблематиката за персонализираното обучение с прилагане на дигитални технологии.

Приносите с научно приложен характер са следните:

1. Конструиран и приложен е авторски диагностичен инструментариум за рефлексия персонализираното обучение. и перцепция към персонализираното обучение.

2. Установена е ефективността на прилагането на персонализирано обучение с използване на дигитални технологии за деца и ученици със специални образователни потребности.

3. Утвърдено е че реализирането на персонализирано обучение като фактор на приобщаващото образование е свързано със съобразяването със силните страни и потенциала на учениците със специални образователни потребности в условия на повсеместна дигитализация на образованието.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила 5 броя публикации по темата на дисертацията. Публикациите напълно съответстват на изискванията на ПУ „Паисий Хилендарски“ за открита процедура на дисертационния труд и коректно и последователно отразяват постигнатите

резултати в дисертационното изследване. По тематичен признак публикациите могат да бъдат класифицирани в три основни направления, следващи логиката на самата дисертация:

1. *Теоретични аспекти на приобщаването* – изследване на приобщаващия характер на персонализираното обучение.
2. *Емпирични анализи на нагласите* – проучване на учителската рефлексия и академичната перцепция към персонализираното обучение.
3. *Технологично обезпечаване на процеса* – фокус върху дигиталното персонализирано обучение и ролята на асистиращите технологии в негова подкрепа.

Публикациите имат подчертана научно-приложна насоченост и споделят навременни изводи за съвременната образователна среда.

Класификация на публикациите:

- Публикациите могат да бъдат класифицирани **по вид**: статии – 4 броя; доклади – 1 брой;
- **По значимост**: статии в издания с импакт фактор – 1 брой; в нереферирани издания – 4 броя;
- **По място на публикуване**: доклади в трудове на международни научни конференции в чужбина – 1 брой (публикацията от *Conference ATEE*); доклади в трудове на национални научни конференции – 1 брой (докладът от *Юбилейна конференция 40 години Педагогически факултет*); доклади в научни трудове на университета – 3 броя (статии в сборниците от *Студентски форум на Педагогически факултет, ПУ*).
- **По език, на който са написани**: на английски език – 1 брой; на български език – 4 броя; на други езици – 0 броя.
- **По брой на съавторите**: самостоятелни – 3 броя; с един съавтор – 2 броя.

9. Лично участие на докторанката

Представената за рецензиране научна разработка е плод на самостоятелната работа на Красимира Иванова, под вещото ръководство на нейния научен ръководител – проф. д.п.н. Жана Атанасова. Ясно проличава личната ангажираност на докторанката към темата на дисертационния труд и компетенциите, свързани с практическия ѝ опит в сферата на приобщаващото образование на деца и ученици със СОП.

Личното участие на докторантката е ясно отчетливо във всички етапи на реализираното теоретико-емпирично изследване. Докторантката е пряко ангажирана в планирането и практическото реализиране на посочените методи както и с обучаващия експеримент с мобилното смарт-приложение с изкуствен интелект (DuoLingo) сред 7 ученици със СОП. Богатият ѝ професионален опит като ресурсен учител ѝ е позволил не само да идентифицира прецизно изследователския проблем, но и да проведе експеримента с дълбоко разбиране за индивидуалните потребности и образователните профили на децата.

Допълнително доказателство за нейното самостоятелно изследователско участие е извършената прецизна статистическа обработка на събраните емпирични данни чрез специализиран софтуер, както и последващият им задълбочен качествен и количествен анализ.

10. Автореферат

Авторефератът е направен според изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки и препоръки към комплекта материали.

Препоръчително е в бъдещи изследвания обемът на извадката за обучаващия експеримент да бъде увеличен, за да се повиши статистическата значимост на резултатите. Полезно би било да се изследва ефектът и на по-широк спектър от образователни платформи и смарт-технологии, надграждайки постигнатото с използваното приложение DuoLingo.

12. Лични впечатления

Познавам Красимира Иванова като отговорен, съвестен и прецизен изследовател, който демонстрира задълбочена информираност и висока чувствителност към актуалните проблеми на специалното образование. Изследванията и статиите ѝ са аргументирани, методологически и статистически издържани, със значими за теорията и практиката резултати.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчително е получените резултати да бъдат представени пред професионалната общност, както и докладвани на научни форуми (конференции и кръгли маси). Наред с това е целесъобразно да се популяризират създадените авторски въпросници и скали.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Красимира Стоилова Иванова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

С оглед гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Красимира Стоилова Иванова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика.

12.06. 2026 г.

Рецензент: .....

(подпис)

Доц. д-р Ваня Сивакова